

פרוטוקול מס' 37/ג

משיבת ועדת החינוך והתרבות, שהתקיימה
ביום ה', י"ד בתמוז, תשי"ח - 2.7.58
בשעה 9.00

נכח:

- חברי הוועדה: ש. פרסיץ - היו"ר
- ד. הקטין
- פ. זוארץ
- ש. כפרית
- י. סמילנסקי
- ד. צברי
- א. רזיאל-נאור

מוזמנים: ד"ר זיו - מנהל המח' לחינוך תיכון

החינוך התיכון.

סדר-היום:

=====

אני פותחת את הישיבה.

היו"ר ש. פרסיץ:

י. סמילנסקי:
ברצוני להסתפק בדברי משיבת ועדת הקודמת שאפשר ליק מהם גם לגבי אחרים בשטח החינוך, ולהציע אי-אלו הצעות לתיקון הדברים שהצבעתי עליהם.

לדעתי, הבעיה המרכזית בחינוך התיכון היא שאלת המורים. זו תופעה כלכלית ותרבותית-חינוכית כאחד. אינני יודע כיצד לפתור את הצד הכלכלי, אם כי הוא חשוב מאד באשר הוא דוחף את המורים לחפש עבודה נוספת. גם הניקוש למורים מעודד אותם לעסוק בעבודה נוספת. יש אפילו מורים המחייבים תלמידים להשתלם בשעורים פרטיים אצלם.

מחד יש להתחס אל המורים כיום כאל נתון ידוע ולהשתדל לשאוב מהם הרבה ככל האפשר. מאידך יש לטפח דור ממשיכים, שיענה לדרישות בצורה טובה יותר. אין זו בעיית האוניברסיטה בלבד. אינני סבור שהשתלמות במקצוע מספיקה לאדם כדי להיות מורה תיכון טוב. הוא צריך להיות מצוייד גם בציד חינוכי כדי שיוכל לעסוק לפניו נוער בגיל זה. עד כה, במידה שנתקלתי בבעיות אלו, ראיתי שכל תלמיד אוניברסיטה מוכשר שיש לו סיכוי לעסוק במקצועו בשטח המדעי, אינו פונה להוראה. משרד החינוך בלבד לא יצליח לשנות מגמה זו.

למורה תיכון אין ענין ופנאי להיות פצליח בכיתה. הוא יכול להסתפק בהישגים בינוניים או אפילו נמוכים מאלה. העובדה שיש במדינה בתי ספר בעלי רמת הוראה ורמה חינוכית נאה מוכיחה שאפשר להגיע לזה אם מקדישים תשומת-לב בדרך הנכונה. מורים מבתי ספר אחרים צריכים לבקר בבתי הספר המצליחים, כדי לראות כמו עיניהם את ההישגים. זה ידרבן את המורים לשפר את שיטת ההוראה.

אני רוצה שיהיה מרכז להדרכת מורים בחינוך התיכון. יש מורים שלא התקדמו כלל וצריך לדרבן אותם. מדריכים מהמרכז צריכים לבוא אל המורים, להמליץ לפנייהם על ספרים, לקבוע תכניות השעורים. אינני חושב שרק כסף מסוגל לעודד את המורים ולדרבן אותם. חוגי השתלמות יכולים אף הם לעזור.

אני חושב שצריך לערוך במחוזות כינוסים
למורים במקצועות השונים.

י. סמילנסקי:

האם הנך בטוח שאין דבר כזה?

ד"ר זינ:

יתכן שכן, אבל אין זה מספיק. שעורים לדוגמה
כמעט ואינם קיימים.

י. סמילנסקי:

חובת המדריכים לעזור למורים בעזרת המנהלים.
תפקידם השני - לבוא בקשרים עם הרשויות המקומיות. צריך להיות גם ועד ההורים
התיכוני.

שאלת תכנית הלימודים קשורה בשאלת בחינות
הבגרות. למעשה, השוט שמשרד החינוך מניף
מעל לבתי הספר התיכוניים אלו בחינות הבגרות. בחינות אלו טעונות בדיקה, שכלול
ושינוי. בהתאם למצב. שמעתי שיש עכשיו ועדה בראשות הפרופ' סמבורסקי הבודקת
את מצב מדעי הטבע בבתי-הספר התיכוניים. ועדות מסוג זה צריכות לקום גם
במקצועות אחרים, על-מנת להתאים את תכנית הלימודים. לדרישות התקופה, שאינן
קלות. לדעתי צריך לשאוף בתכנית הלימודים לסלקציה ולא לאקלקטיקה. התכנית
צריכה להיות כזאת שתביא גם להערכת מקצועות שאין נבחנים בהם, וכן חוגים שונים,
כמו החוג הדרמטי, שאינו נופל בחשיבותו ממתמטיקה, שעליה נבחנים. גם בתי-הספר
לא צריכים לראות בחוגים הללו קוסמטיקה טפלה ולהסתפק בשוט של ציון בלתי-מספיק.

יתכן ואי-אפשר לעשות בבת אחת מהפכה בכל
תכנית הלימודים. אבל יש להכניס בה שינויים מפקידה לפקידה. אני רואה במשרד
החינוך סימנים לתחילת טיפול בענין זה. אבל קצב החיים אינו מאפשר להסתפק
בסימנים בלבד. יתכן שהשינוי קשור גם בבעיה כספית. בכל אופן, יש להקים ועדות
לבדיקת התכנית במקצועות השונים, שיהיו בהן לאו דווקא מורים או פרופסיטורים
למקצוע הנדון. הייתי, למשל, מבקש את חוות דעתם של ש. עגנון, אורי צבי
גרינברג ושל נתן אלתרמן לגבי ספרות שיש ללמד תלמידים בתקופה זו.

אני סבור שיש גם לספח יחסי ציבור בשטח
החינוך התיכון. יש לענין בבעיות החינוך התיכני. לא רק את ההורים הנוגעים
בדבר, אלא את כלל הציבור וזאת אפשר להשיג ע ידי הופעת מורים ומנהלים
על במות ציבוריות. בצורה זו ייהרץ בית-הספר למפגש חברתי לבעיות החינוך
ולא יהיה אך ורק מקום בו מקבל התלמיד את ציוניו. דבר כזה לא ייעשה תוך
יום. אבל צריך לספח אורירה והתענינות ציבורית סביב החינוך התיכון, להקים
מרכזי הדרכה ולטפל בתכניות הלימודים תוך בדיקה הדדית. בהן צריך להיות
מצוייד בוגר בית ספר תיכון. כן צריך להקדיש תשומת לב מיוחדת למקצועות
ההומניסטיים ובייחוד למקצועות היהדות. התקדמות בחינוך התיכון לא תושג
רק על-ידי עידוד כספי של המורים, דרושה לכך אורירה ציבורית מתאימה.

התרשמתי שגם ד"ר זינו אינו מרוצה כל כך
מההישגים. הקטין:

הייתי לפני זמן מה בקונפרנציה על עבריינות
בקרב הילדים, נשמעו שם דעות מארצות רבות מאד. שוחחתי גם עם נציגת ברית המועצות
וסיפרתי לה שגם אצלנו הבעיה קיימת, אם כי לא בממדים גדולים ביותר. היא אמרה
שאמנם אין אצלם עבריינות נוער בממדים גדולים, אבל יש להם בעיות חינוך אחרות.
לכן לא צריך להתיאש, כי בעיות חינוך קיימות בכל התקופות ובכל המשטרים.

חבל שאנו דנים בבעיות החינוך קטנים-קטנים;
בחינוך היסודי בנפרד, בחינוך התיכון בנפרד וכן לחוד בחינוך הגבוה, כי העניינים
קשורים אחד בשני. איננו תולה את הכל במורים בלבד, אם כי הם גורם חשוב מאד.
אבל יש עוד גורמים אחרים בשטח החינוך וקדם כל צריכה להיות אורירה לימודית
כדי שאפשר יהיה ללמוד.

בנואי לדבר על החינוך התיכון אני רואה נגד
עיני את צרכי הארץ ואת החברה שצריכה לבנות את הארץ. לזה צריכים אנו להתאים
את צורת הלימודים.

דיברתי על תכנית לימודים סינטיטית. לא יתכן
כי בארצנו תכנית בית הספר התיכון תהיה מבוססת על למידה בלבד, גם מפני שאדם
צריך לרכוש קצת תבונת-כפיים וגם משום שהנוער בגיל זה אינו מסוגל לעסוק אך ורק
בלמידה. בגיל זה יש לתת לנוער גם קצת לעבוד, כפי ילד עובד קולט אחרת את הלימודים.

או,

ועדת החינוך והתרבות,
2.7.58

ד. הקטין:

תכנית הלימודים צריכה לכלול גם את הלמידה וגם קצת עבודת כפיים. אני פוסלת משום כך את המקצועיות הטהורה בנתי-הספר המקצועיים תוך הזנחת לימודים אחרים. מוכרחים לשנות את תכנית הלימודים.

אך לא זו בלבד. אם נכון תיאורו של ח"כ סמילנסקי על אנפן הלימוד, כי אז אינני יודעת מה הכשרתו של בוגר בית ספר תיכון. אינני חושבת שמגמתנו היא שכל בוגרי החינוך העל-יסודי ימשיכו לימודיהם באוניברסיטה. ולא זו בלבד, אלא גם הלומדים באוניברסיטה צריכים לדעת לעבוד. אין ללמד את הילדים ספרות מתוך קביעת כמות מסוימת. יש ללמד את הילדים לנתח את החומר שקוראים. הוא הדין ביחס ללימודי היסטוריה, שצריכה להקנות לתלמיד יסוד להבנת העולם.

אני חושבת שהחינוך העל-יסודי צריך לכ... להיות לכל - כל ילד צריך ללמוד על גיל 18, אם כי לא כולם בנתי-ספר תיכוניים עיוניים. ילד שאינו מסוגל לקלוט מקצוע מסויים ילמד בבית ספר תיכון בעל מגפה שונה. תכנית הלימודים בנתי-ספר תיכוניים צריכה להיות בנויה כך שכל ילד יוכל בשלוש שנות הלימוד האחרונות לפתח את נטיותיו במקצוע שהוא מוכשר לו.

לימוד פירושו גם חינוך, לאורך כל החייה. לכן איננה מבינה למה מיועדות שתי שעות החינוך לשבוע. שאלתי אחת התלמידות מה עושים בשעות החינוך. היא אמרה שאצלם התווכחו על תנועות הנוער. זה אמנם מצב טוב, אבל אין זה אומר שהתלמיד מתחנך רק בשתי שעות המחנך. כדי לחנך את הנוער אנו צריכים לנצל אנשים ומסגרות הקרובים יותר ללבם של בני הנוערים. אלה הם מדריכי הנוער בתנועות-הנוער. אינני יודעת מה דעת האוכלוסייה על המפלגות. אבל עובדה היא שבתקופתנו אין חברה ללא מסגרת פוליטית, ואין להתעלם מעובדה זו. אינני אומרת שצריך להכניס פוליטיזציה לבתי-הספר. אבל רב עדיין המרחק בין פוליטיזציה לבין תנועות הנוער.

תנועות יוער שואפות לחנך אדם חזק יותר, מחושל לקראת מבחנים שונים. תנועות הנוער מחנכות את הנוער לדברים שבנפשנו הם. הנגב והגליל שוממים עדיין וכדי ליישבם, יש לחנך את הנוער בצורה הנכונה כדי שיהיה מוכן ללכת לשם. תנועות הנוער יכולות לעשות זאת. למשימה כזו דרושים אנשים בעלי הכרה ויכולת עמידה בקשיים שונים. נוכחנו בזה גם בעבר.

אני חושבת שוועדת החינוך והתרבות צריכה לעמוד בכל תוקף על שיתוף כל תנועות הנוער במסגרת בתי הספר היסודיים והתיכוניים.

אשר למורים, אני רוצה להגן על משרד החינוך. קראתי ב"הד החינוך" על השתלמות למורים תיכוניים. יתכן שהיקף ההשתלמות אינו מספיק, אבל היא בכל זאת קיימת. נכון שצריכה להיות אווירה מתאימה סביב ציבוד המורים, נבמדינות בהן מעריכים את המורים, הם זוכים לאהדה כללית.

אני רוצה להביא דוגמה מאיטליה, שגם בה יש חוק חינוך מסוהי חובה. אבל חוקזה מוגשם רק ב-40%, מפני שאין מספיק מורים והמדינה אינה דואגת לזה.

דוגמה טובה אפשר להביא מבריית-המוצעות. נציגי בריית המוצעות בקונפרנציה סיפרו שהם מעלים את מעמד המורים ועיקר דאגתם נתונה לזה. גם בארה"ב חל שינוי בשטח זה, אם כי שם המורים הם בשפל מדרגה. אולם אין להתנחם במצבו הרע השורר בשטח זה במדינות אחרות, כי אצלנו בעיית המורים היא בעיה חשובה ביותר. על כן הכרחי לנהל מערכה ציבורית לשיפור מעמדו של המורה.

משרד החינוך צריך לשתף את המורים בהכרעות שונות ולהטיל עליהם אחריות, כי נשיאה באחריות היא אחד הגורמים המדרבנים. אין להטיל על המורה הוראות מלמעלה, אלא יש לתאם את ההוראות אתו. בצורה זו ירגישו המורים שיש להם תפקיד חשוב בחיים ורבים יימשכו להוראה.

ר. הקטין: לדעתי, הצעת הה"כ סמילנסקי להקים ועדי הורים בחינוך התיכון היא חשובה מאד. אני זוכרת תקופה בבית חינוך, כאשר האמהות היו נבבחות בשעורים. יש לשתף את ההורים בחיי בית-הספר התיכון, פפי שהיה פעם בבית חינוך. גם הילדים ילמדו אחרת כאשר ידעו שההורים שותפים לבעיותיהם ולא רק לציוניהם.

חינוך תיכון טוב אינו תלוי במורים טובים בלבד. יש לשתף בו כמה וכמה גורמים: מורים, הורים ותנועות הנוער. יש צורך לשנות את תכנית הלימודים ואת אופן הלימוד. אם יירתמו לענין כל הגורמים ויוכנסו השינויים הדרושים, נתקדם בהרבה. ברור שאין זו פעולה מהיום למחר, אבל כדאי להתחיל בה מהר ככל האפשר.

א. רזיאל-גאור:

נכון שבעיית החינוך העל-יסודי היא בעיה מרכזית. בזה מרגישים גם הילדים. אמרו לי ילדים שכאשר הם נמצאים בבית-הספר היסודי דואגים להם, מכינים להם קייטנות, מתעניינים בלימודיהם ואילו כאשר הם עוזבים את בית הספר היסודי, רק הציונים נשארים להם.

אני רוצה להבין את התופעה המשונה הזאת מדוע ילדים, שבבית הספר היסודי היו מנחמים ומבריקים, מצטיינים, נשחקים בין אבני הריחיים בבואם לבית ספר תיכון והופכים לאבק ילד. מדוע בית הספר התיכון מרכז את כל תשומת הלב בזה שתלמידיו יגיעו לבחינות הבגרות וכל אחות העומתים צבם לבחינות? הנה גבוה יותר מאשר בבתי-ספר אחרים? לבית ספר כמעט ולא איכפת שהוא מדכא את הילדים. האווירה היא של ציונים ולא יותר מזה.

התלמיד הבא לבית ספר עובר גם משבר אחר: בבית ספר יסודי מחנך הכיתה ריכז את כל הלימודים של הכיתה ואילו בבית ספר תיכון מורה מלמד רק מקצוע מסויים, הוא מלמד בכמה כיתות, אין לו פנאי להכיר את התלמיד ולדעת כיצד הוא לומד. זה משפיע על התלמיד, אבל לראות את מערכת היחסים, את ההתעלמות מהתלמידים כבעיה חמורה וחריפה מאד. אי-אפשר לתקן זאת על-ידי חוזרים. צריך ליצור לשם כך אווירה מתאימה. אני מבינה שלשם כך יצרו את שעות המחנך - כדי ליצור מגע ישיר בין בין המורה והתלמיד. אבל אני חושבת ששעורים אלה מחסימים את המורה, כי המורה צריך להיות מחנך בכל השעורים ויודעים כי המופת האישי הוא גורם מכריע בחינוך. לדאבוני, אין היום יכולים לראות בכל מורה מופת אישי. המורים בהולים, רבים עובדים בשתי משרות ואין להם פנאי לראות את הילדים. על-פי רוב שעת מחנך משמשת לעניינים סידוריים או להספת מוסר. על כן אני נני רואה את השעה הזאת כתורמת משהו. אינני מציעה לבטלה, כי אם למלאה תוכן אחר.

אני עבולה רק לאשר את דברי הה"כ סמילנסקי ביחס לאופן לימוד הספרות והיסטוריה. אין מלמדים ספרות, כי אם על הספרות ובצורה שטחית מאד. עבודה עצמית היא גורם חשוב מאד להכנת האדם למחשבה עצמית. אבל המורה אינו מכוון את הילדים בעבודה עצמית, כי אם מסיל עליהם לקרוא פרק מסויים בספר ולכתוב עליו. אפשר אמנם לומר כי זוהי הגזמה ויש רגעים של התרוסמות רוח, אבל במשך כל השנים לא זכיתי לכך שתלמיד בבית ספר תיכון יאמר לי כי בשיעור ספרות כל התלמידים היו מוקסמים.

בבתי ספר מסויימים מדובר כאילו על הקמת חוגים. אני מיחסת לחוגים אלה חשיבות רבה, כי הפעולה בחוגים עשויה להעשיר מאד את נפש האדם. אבל החוגים מתחילים בדרך כלל עם מספר תלמידים גדול ובמשך הזמן התלמידים נושרים, כי אין להם ענין בזה. בית הספר צריך ליצור אווירה סביב החוגים. לו ידעו התלמידים שהחוג הדרמטי, למשל, מהווה מרכז בחגיגות בית הספר, לא היו משתמטים ממנו. אין בחוגים הדרכה מספקת ואין המית הספר צורך שום פעולה חברתית. לנוער, בבית הספר החדש, סומכים על זה שהתלמידים נמצאים בתנועות הנוער החיות ושם מקבלים את הפעולה החברתית. בית הספר רואה את תפקידו מצלצול לצלצול ובמתן שיעורים הביתה. השעורים הביתה ניתנים בשפע, ללא כל התחשבות.

על כן שואלים אנו עצמנו לעתים קרובות למה מחנך בית הספר התיכון. צראה שבית הספר התיכון לא מצא את האידיאה החינוכית והלימודית שלו. ברור שבתו ספר עיוניים אינם מתאימים לכל השכבות. הגיע הזמן שמשרד החינוך ירכז בידינו את כל החינוך העל-יסודי ויקים בית ספר רב-מגמות. צריך להיות בית ספר תיכון עיוני וכן בית ספר מקצועי, המתחלק למגמה חקלאית ולמגמה מקצועית אחרת.

א. רזיאל-נאור: בית הספר חייב לתת לתלמידים השכלה וכן מכשיר לרכוש השכלה וצמאות לדעת. יש בוגרי בתי ספר תיכוניים שאין להם כל רצון לקרוא ספר.

בית המספר צריך לשנות את מבנהו, את מערכת השעות, את תכנית הלימודים, וכן צריך להעמיד את בעיית החינוך בכללה, ובעיית החינוך התיכון בפרט, במרכז התענינות הציבור. האוניברסיטה אינה מכשירה את בוגריה להוראה, אינה מכוונת אותם לכך. אבל היא מעשה זאת כאשר תהיה אורירה לכך. כיום ברור שתלמיד שקיבל ציון בלתי-מספיק במתימטיקה הולך למגמה הומנית. הוא הדין ביחס להוראה: בוגר אוניברסיטה שלא הצליח לקבל משרה אחרת, פונה להוראה ורואה בה תפקיד זמני בלבד, ועוסק גם בעבודה אחרת, לא רק מסיבה כלכלית, אלא מפני שאין לו עניין בהוראה. ההוראה היא למורים רבים פרנסה ולא יעוד. אני מכירה פורמליסט שמבחינת השכלתם בקושי מתאימים לבית ספר יסודי והם מלמדים בבית ספר תיכון. צריך למצוא דרך בה ההוראה תשוב להיות יעוד. מצד אחד יש כל הנתונים לכך, מפני שזהו דור של קיבוץ הגלויות, אבל ההתעוררות בכל זאת איננה. יש אמנם סלמני דאגה מצד משרד החינוך. אני חושבת שלא יארכו הימים והמדינה תכיר בחובתה לתת חינוך תיכון, כפי שהיא נותנת חינוך יסודי. אינני מדברת עכשיו על הצד הכספי של הדבר. אבל המדינה מוכרחה להכיר שמחובתה לדאוג לחינוך התיכון.

מה עושה משרד החינוך כיום? לפתע פתאום מוציא משרד החינוך הוראה שתלמידים יובלו לקבל תעודת בגרות גם עם ציון בלתי מספיק אחד. אם כן, מדוע צריך ללמוד אם בלאו הכי מקבלים תעודה? תלמידים אמרו למורים בבית ספר תיכון שכלל לא איכפת להם איזה ציונים המורים יתנו להם, והמדובר לא היה בספרות או היסטוריה, שהם דברים של מה בכך כביכול, אלא בפזיקה. אני חושבת שמעברים משיטה לשיטה בצורה כה קיצונית אינם מביאים תועלת. מצד אחד אי-אפשר להעמיד את הכל על ציונים, אך מצד שני אי-אפשר גם להפוך את הקערה על פיה בצורה כזו.

לגבי כיתה ט' הודיע משרד החינוך שיהיו שעורי עזר לתלמידים במקצועות בהם מתקשים, כדי לעודד ולקדם את התלמידים. ממה נובע הצורך בשעורים אלה? האם עדויות מוגזמות או משיטת לימוד בלתי מספקת? שמענו מד"ר זיו על החשיבות שמשרד החינוך מיחס לחיבור ועל השיטתיות בהקניית הידיעה בכתיבת חיבור. אני חושבת שיש להתחיל את הלימוד הזה כבר בבית הספר היסודי. את עצם הרעיון ללמד את הילדים להביע עצמם רואה אני כחינוכי וחשוב מאד. אבל אני מאד מבקשת שיפוחו רוח חיים בענין זה, וכי הוא לא יוטל מלמעלה על-ידי החלטה של משרד החינוך אלא יוכנס על-ידי בירור השאלה.

אשר לשאלה שהיא גורלית לדעתי - מקומם של ערכי היהדות - בבית הספר היסודי יש מגמה להקנות לתלמידים את מה שקוראים "התודעה היהודית", ואילו בבית הספר התיכון אין כל לימוד מסוג זה. השאלה היא אם אנו מחנכים את התלמיד להיות אדם או אדם ויהודי כאחד. על שאלה צריך בית הספר התיכון לתת תשובה ואז אולי גם ימצא תשובות על שאלות אחרות. אני רוצה שערכים אלה ומושגים אלה יעמדו בפני האחראים במשרד החינוך כאחת השאלות החשובות ביותר, שתחייב מציאת התשובה מה להקנות וכיצד. גם בקרב המורים יש הרגשה שלימוד התלמוד הוא דבר ארכאי שיש להפטר ממנו. השאלה היא כיצד להעמיד בפני הילדים את הערכים הללו, כדי שלא יראו בשעור תנ"ך דבר נורא ואיום. הגיע הזמן לתת תשובה לשאלות אלו.

הינר ש. פרסיץ: לדעתי, גורמים עוול למשרד החינוך כאשר אומרים שהגיע הזמן לחשוב, כאילו אין מאד החינוך עושה זאת.

א. רזיאל-נאור: כוונתי היתה שבת ספר אינם חושבים על כך.

הינר ש. פרסיץ: רציתי לסכם את דברי החברים וגם להביע את דעתי. מכיוון שבגלל המשבר הממשלתי חברים רבים נעדרים מהשיבה, נדחה את הסיכום ליום ד' בעוד שבועיים וביום ד' הקרוב נדון בחוק לקידום תרבות האדם.